

राज्य सहकारी निवडणुक प्राधिकरण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे जुनी मध्यवर्ती इमारत, तळ मजला, पुणे-४११००१

फोन नं.(०२०) २६०५०६४१

ई - : मेल आयडी-sccapune@gmail.com

जा.क्र.रासनिप्रा/निवडणुक क वर्ग/सर्व.मागदर्शक सूचना/११५१ /२०२०

दिनांक :२०/०५ /२०२०

प्रति,

१. जिल्हा सहकारी निवडणुक अधिकारी सर्व
२. तालुका सहकारी निवडणुक अधिकारी सर्व

विषय : 'क' वर्गातील सहकारी संस्थांचे समिती निवडणुक प्रक्रीयेमध्ये अनुसरावयाच्या सर्वसाधारण मार्गदर्शन सुचना.

- संदर्भ :-**
१. महाराष्ट्र सहकारी संस्था (समितीची निवडणुक) नियम २०१४
  २. महाराष्ट्र सहकारी संस्था (समितीची निवडणुक) (प्रथम सुधारणा) नियम २०१८ दि.६.०८.२०१८.
  ३. प्राधिकरणाचे जा.क्र.रासनिप्रा/निवडणुक क वर्ग/सर्व.मागदर्शक सूचना/७६०/ सन २०१४ दिनांक १३/११/२०१४.

राज्यातील सहकारी संस्थांच्या सार्वत्रिक निवडणुका, रिक्त पदांच्या निवडणुका व पदाधिकाऱ्यांच्या निवडणुका घेण्याची जबाबदारी व अधिकार महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम ७३ कब अन्वये राज्य सहकारी निवडणुक प्राधिकरणाकडे सोपविण्यात आलेली आहे. राज्यातील सहकारी संस्थांच्या निवडणुका घेण्याची जबाबदारी राज्य सहकारी निवडणुक प्राधिकरणाकडे सोपविण्यात आलेली आहे. सहकारी संस्थांच्या निवडणुका घेण्यासाठी महाराष्ट्र सहकारी संस्था (समितीची निवडणुक) नियम २०१४ आणि महाराष्ट्र सहकारी संस्था (समितीची निवडणुक) (प्रथम सुधारणा) नियम २०१८ अंमलात आले आहेत. या निवडणुक नियमातील नियम ४ अन्वये निवडणुकीचे प्रयोजनार्थ 'अ' 'ब' 'क' 'ड' असे सहकारी संस्थांचे वर्ग करणेत आले आहेत. 'क' वर्गातील सहकारी संस्थांच्या निवडणुका घेण्यासंबंधी निवडणुक नियमातील नियम ७५ मध्ये तरतुद करण्यात आलेली आहे. 'क' वर्गातील सहकारी संस्थांच्या निवडणुका तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणुक अधिकारी यांनी घेणेची तरतुद आहे.

त्यानुषंगाने सहकारी संस्थांच्या निवडणुका संपन्न करणेच्या पार्श्वभूमीवर प्राधिकरणाने एक विशिष्ट धोरण अंगिकारले आहे. या धोरणाची वैशिष्टे खालील प्रमाणे आहेत.

१. सहकारी संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये अचूक, निर्दोष मतदार यादीस अनन्यसाधारण असे महत्व आहे सदर मतदार यादी ही नियमातील तरतुदी (नियम ६,७,८,९,१०,११) तसेच कायद्यातील तरतुदी (कलम २६,२७,४८,७३ कअ लक्षात घेवून पारदर्शक पद्धतीने तयार करणे) (अन्यथा कलम १४६ चे उपकलम e-२, h-१, k, p, q अन्वये कारवाई होवू शकते.)
२. निवडणुका या मोकळ्या व भयमुक्त वातावरणात घेणे.
३. निवडणुक प्रक्रीया ही पारदर्शक असणे.
४. निवडणुकांमध्ये मतदानाच्या टक्केवारीत वाढ होणेचे अनुषंगाने प्रयत्न करणे.

५. मतदान करतांना विहित ओळखपत्राच्या आधारेच मतदान अनुज्ञेय असणे.

महाराष्ट्र सहकारी संस्था (समितीची निवडणुक) नियम २०१४ आणि महाराष्ट्र सहकारी संस्था (समितीची निवडणुक) (प्रथम सुधारणा) नियम २०१८ मधील नियम ४ (३) नुसार 'क' वर्ग प्रकारात मोडणाऱ्या सदर संस्थांच्या निवडणुक प्रक्रीया व्यवस्थितपणे व पारदर्शक पद्धतीने पार पाडण्याकरीता प्राधिकरणाकडील संदर्भ क्र.३ मधील सुचना अधिक्रमित करण्यात येऊन खालील मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्यात येत आहेत.

१. समितीची मुदत संपलेल्या किती संस्था निवडणुकीस पात्र आहेत त्याचा जिल्हा / तालुका सहकारी निवडणुक अधिकारी यांनी अचूक आढावा घ्यावा. संस्था प्रकारनिहाय तपशीलाचा तालुकावार गोषवारा तयार करावा.

२. सहकारी संस्थेचे सचिव/ व्यवस्थापक यांनी निवडणुक नियमातील नियम ५ (२) अन्वये नमुना ई-२ मध्ये माहिती तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणुक अधिकारी यांना तात्काळ द्यावी. ई-२ नमुना संस्थेने नाही दिल्यास नियम ५ चे परंतुकान्वये तालुका / प्रभाग सहकार निवडणुक अधिकारी यांनी कार्यवाही करावी.

३. ई-२ नमुन्यासोबतच संस्थेचे मंजूर उपविधीची प्रत तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणुक अधिकाऱ्यास संस्थेचे सचिव / व्यवस्थापक यांनी देणे आवश्यक आहे.

४. अ.क्र. १ मध्ये नमूद कालावधीतील निवडणुकीस पात्र सर्व संस्थांची माहिती नियम ५ (१) नमुना ई-१ मध्ये जिल्हा / तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणुक अधिकाऱ्याने ई- मेलद्वारे प्राधिकरणास सादर करावी.

५. निवडणुकीस पात्र सर्व संस्थांची निवडणुक प्रक्रीया पूर्ण करण्याचा कृती कार्यक्रम तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणुक अधिकारी यांनी तयार करावा. त्यासाठी लागणाऱ्या आवश्यक मनुष्यबळाचे नियोजन ही जिल्हा / तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणुक अधिकाऱ्यांनी करावी.

६. हया प्रयोजनार्थ तालुक्यातील 'क' वर्ग प्रकारातील ज्या संस्थांची निवडणुक घ्यावयाची असेल अशा संस्थांच्या प्रमुख अधिकाऱ्यांची एखादी एकत्रित बैठक घेवून मतदार यादी अचूक, निर्दोष व पारदर्शक पद्धतीने नियमानुसार करण्याबाबत आवश्यक त्या सूचना द्याव्यात.

अ) संस्थेने प्राथमिक मतदार यादी मुदत संपण्याच्या दिनांकावर किंवा प्राधिकरणाने दिलेल्या अर्हता दिनांकावर तयार करावयाची आहे. ती तयार करताना महाराष्ट्र सहकारी संस्था (समितीची निवडणुक) नियम २०१४ नियम ६ चे अनुपालानास्तव दक्षता घ्यावी.

ब) प्राथमिक मतदार यादी तयार करताना महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम २६ (१) व कलम २७ अन्वये पात्र असावा.

क) संस्थेचे सचिव / व्यवस्थापक यांनी संस्थेने प्राथमिक मतदार यादी तयार करतांना संस्थेच्या "आय" रजिस्टरशी मेळ घेऊन तसेच "जे" रजिस्टर अनुसार तयार केल्यानंतर कायद्यातील कलम २७ (१०) प्रमाणे थकबाकीदारांची नावे वगळून तसेच कायद्यातील अन्य संबंधीत तरतूदीचे पालन करूनच केली जावी अशी अपेक्षा आहे. Active Members बाबत, कायद्यातील कलम २६ च्या शेवटच्या परंतुकांची तरतूद स्पष्ट आहे त्याचीही नोंद घ्यावी. प्राथमिक मतदार यादी ही तयार

करण्याची जबाबदारी संस्थेच्या अधिकाऱ्यांची असल्यामुळे त्यांच्या निदर्शनास विद्यमान सहकारी कायद्यातील दंडात्मक तरतूदी १४६ (e-२), (h-१), (k), (p) व (q) ह्या लक्षात आणून देणे गरजेचे राहिल. ही तरतूदी अत्यंत कठोर असून निवडणूक प्रक्रियेसाठी देखील त्या प्रामुख्याने लागू राहतील. ह्या तरतूदी खालील प्रमाणे.

कलम १४६ (e-२) :- एखाद्या व्यक्तीने हेतूपुरस्सर कलम ७३ कअ, पोटकलम (१), खंड (एक) मधील स्पष्टीकरणातील शब्दप्रयोगाच्या अर्थान्तर्गत ही व्यक्ती “कसूरदार” आहे किंवा “कसूरदार” नाही अशा आशयाचे कोणत्याही नमुन्यात खोटे प्रमाणपत्र देणे किंवा;

(h-१) :- संस्थेची समिती किंवा तिचा अधिकारी किंवा सदस्य निवडणूकीमध्ये भ्रष्टाचाराच्या व्यवहारात गुंतलेला असणे किंवा;

(k) :- एखाद्या संस्थेच्या समितीने किंवा तिच्या अधिकाऱ्याने किंवा सदस्याने जाणूनबुजून खोटे विवरण तयार करणे, किंवा खोटी माहिती पुरविणे किंवा योग्य हिशोब ठेवण्यात कसूर करणे किंवा;

(p) :- एखाद्या संस्थेच्या कोणत्याही अधिकाऱ्याने किंवा सदस्याने कोणतीही पुस्तके, कागदपत्रके किंवा कर्जरोखे नष्ट करणे, त्यात खाडाखोड करणे, अनधिकृत फिरवाफिरव करणे, अन्यथा त्यात फेरफार करणे किंवा ती खोटी करणे किंवा छपवून ठेवणे किंवा अशा प्रकारे नष्ट करण्यात, खाडाखोड करण्यात, खोटे करण्यात किंवा छापवून ठेवण्यात सहभागी होणे किंवा त्या संस्थेच्या मालकीच्या कोणत्याही नोंदवहीत लेखा पुस्तकात किंवा दस्तऐवजात कोणतीही खोटी किंवा लबाडीची नोंद करणे किंवा असे करण्यात सहभागी होणे किंवा;

(q) :- एखाद्या संस्थेच्या कोणत्याही अधिकाऱ्याने किंवा सदस्याने किंवा कोणत्याही व्यक्तीने नियमान्वये अपराध म्हणून जाहीर केलेले कोणतेही कृत्य करणे,

ह्या तरतूदीचे उल्लंघन झाल्यास कठोर शिक्षेची तरतूद कलम १४७ मध्ये (e-२), (h-१), (k), (p) व (q) अनुसार करण्यात आलेली आहे. त्या खालील प्रमाणे

कलम १४७ मध्ये (e-२) :- त्या कलमाच्या खंड (ई-२) खालील अपराध असल्यास तीन वर्षांपर्यंत असून शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासाची शिक्षा किंवा पंधरा हजार रुपयांपर्यंत वाढवता येईल इतक्या दंडाची शिक्षा होईल किंवा या दोन्ही शिक्षा होतील;

(h-१) :- त्या कलमाच्या खंड (ह-१) खालील अपराध असल्यास, पाच हजार रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या दंडाची शिक्षा होईल.

(k) :- त्या कलमाच्या खंड (के) खालील अपराध असल्यास, एक वर्षांपर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासाची शिक्षा किंवा दहा हजार रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या दंडाची शिक्षा होईल किंवा या दोन्ही शिक्षा होतील;

(p) :- त्या कलमाच्या खंड (प) खालील अपराध असल्यास, तीन वर्षांपर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासाची शिक्षा किंवा पंधरा हजार रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या दंडाची शिक्षा होईल किंवा या दोन्ही शिक्षा होतील ;

(q) :- त्या कलमाच्या खंड (क्यू) खालील अपराध असल्यास एक हजार रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या दंडाची शिक्षा होईल.

ह्या सर्व तरतूदी निवडणूकीसाठी नियुक्त करावयाच्या कर्मचारी / अधिकाऱ्यांच्या निदर्शनासही आणून देणे गरजेचे राहिल. सर्व संस्थांच्या अधिकाऱ्यांना ह्या तरतूदीची स्पष्ट जाणीव करून दिल्यास मतदार यादी अचूक, निर्दोष व पारदर्शक पध्दतीने होवू शकेल.

वरीलप्रमाणे तयार करण्यात आलेली प्राथमिक मतदार यादी महाराष्ट्र सहकारी संस्था (समितीची निवडणूक) नियम २०१४ नियम ७ अन्वये नमुना ई-३ मध्ये प्राधिकरणाने विहित केलेल्या प्रमाणपत्रासह तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी हयांना द्यावी. सदर यादी तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिका-याने संबंधित संस्थेच्या निवडणूक निर्णय अधिका-यास संस्थेच्या निवडणूक कार्यक्रमास मान्यता देताना त्या समवेत यावी. तसेच निवडणूक निधीची रक्कम संस्थेकडून भरणा करून घ्यावी.

७) निवडणूकीसाठी नियम ७५ मधील तरतूदीनुसार प्रशिक्षित निवडणूक निर्णय अधिका-यांची नेमणूक शिफारस तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी यांनी करावी. तालुक्यातील एकूण निवडणूक घ्यावयाच्या "क" प्रकारच्या संस्थांबाबत एकत्रित अभ्यास करून संस्थानिहाय निवडणूक निर्णय अधिका-यांच्या नियुक्तीचा विचार करणे तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिका-यास आवश्यक राहिल.

निवडणूक निर्णय अधिकारी म्हणून नियुक्तीची शिफारस करताना प्राधिकरणाने मान्यता दिलेल्या पॅनेलमधील व्यक्तीची शिफारस करावी. तालुक्यातील "क" वर्गाच्या निवडणूकांसाठी निवडणूक निर्णय अधिकारी नेमणूक करताना उपलब्ध मनुष्यबळाचा पुरेपूर वापर होणे गरजेचे राहिल जेणे करून निवडणूका विहित मुदतीत पूर्ण होतील. असे करताना तालुक्यातील निवडणूका घ्यावयाच्या "क" प्रकारच्या अशा संस्थांच्या प्रकारनिहाय प्रत्यक्षात किती निवडणूका बिनविरोध होतील, किती ठिकाणी निवडणूका घ्याव्या लागेल, किती ठिकाणी तीव्र चुरस असेल असा प्राथमिक अंदाज घेवून तसेच क्षेत्रिय अधिका-यांशी चर्चा करून, जेथे प्रत्यक्षात निवडणूका होतील अशा संस्थांसाठी अनुभवी, अभ्यासू व कार्यक्षम अधिकारी / कर्मचा-यांची नियुक्ती निवडणूक निर्णय अधिकारी म्हणून करणे बाबत शिफारस करावी. त्या दृष्टीने जिल्हा सहकारी निवडणूक अधिकारी यांनी तसेच तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी हयांनी एकत्रित नियोजन करणे आवश्यक राहिल.

८) नियुक्ती आदेश प्राप्त झाल्यानंतर लगेच निवडणूक निर्णय अधिका-याने नियम ७५ मधील तरतूदीनुसार निवडणूक कार्यक्रम तयार करून त्यास तालुका सहकारी निवडणूक अधिका-यांची रितसर मान्यता घ्यावी व मंजूर कार्यक्रमाची प्रत प्राधिकरणासही पाठवावी. तसेच संबंधित जिल्हा सहकारी निवडणूक अधिकारी यांनी त्यांचे जिल्हयातील मुदत संपलेल्या सर्व "क" वर्ग संस्थांच्या निवडणूक प्रक्रिया चालू करणेपूर्वी उक्त संस्था आणि त्यांचे मुदत संपलेल्या दिनांकासह यादी प्रमाणित करून त्या संस्थांचे ई-१ नमुना माहिती प्राधिकरणास सादर करणे बंधनकारक राहिल. तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिकारी यांनी निवडणूक कार्यक्रम मंजूर करताना म्हणजेच संस्थांच्या निवडणूक कार्यक्रमांना मान्यता देताना त्या त्या तालुक्यातील "क" प्रकारच्या निवडणूकांचा एकूणच कार्यक्रम नजरेसमोर तालुका सहकारी निवडणूक अधिका-यांना ठेवावा लागेल. सर्वच कार्यक्रम एकाच दिवशी घेतल्यास अडचणीचे ठरू शकेल. दोन ते तीन दिवसांच्या टप्प्याटप्प्याने हा कार्यक्रम ५ ते ६ संस्थांचा एकत्रित मान्य केल्यास वरिष्ठांनाही त्यावर नियंत्रण ठेवणे शक्य होईल व उपलब्ध मनुष्यबळाचे योग्य नियोजनही होईल. तालुका सहकारी निवडणूक अधिका-याने निवडणूक कार्यक्रमास मान्यता दिल्याच्या पुढील दिवसापासून नियम ७५ मध्ये दिल्यानुसार प्रत्यक्ष निवडणूक प्रक्रियेस सुरुवात होईल. म्हणजेच प्राथमिक मतदार यादी प्रसिध्द होईल. सदर प्राथमिक मतदार यादी निवडणूक नियम ७५ अन्वये निवडणूक निर्णय अधिका-याने कायदा नियम, निवडणूक नियम व उपविधीतील तरतूदीचे अनुपालन करून अंतिम करणेची आहे.

९) संस्थेच्या मंजूर उपविधीत संचालक मंडळ रचनेबाबत काहीही नमूद असले तरी, निवडणूक निर्णय अधिका-याने महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम ७३ ब अन्वये अनुसूचित जाती किंवा अनुसूचित जमाती सदस्यांसाठी एक पद, इतर मागासवर्गीयांसाठी एक पद आणि विमुक्त जाती, भटक्या जमाती किंवा विशेष मागासवर्गीयांसाठी एक पद असे एकूण ३

आरक्षणांचे पदांसाठी निवडणूक घेणे अनिवार्य आहे. त्याचप्रमाणे महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम १९६० चे कलम ७३ क अन्वये महिलांकरीता दोन जागांसाठी निवडणूक घेणे अनिवार्य आहे.

१०) पात्र संस्थांचा निवडणूक कार्यक्रम मान्य करताच तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिका-यांनी ज्या संस्थेची समितीची मुदत प्रथम संपली आहे ती प्रथम या क्रमानुसार निवडणूका घेणेचे नियोजन करावे.

११) निवडणूक निर्णय अधिका-याने निवडणूक नियम ७५ (४) (ब) नुसार निवडणूकीचा निकाल तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिका-यास दिल्यानंतर तालुका तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिका-याने संबंधीत संस्थेच्या पदाधिका-यांच्या निवडीसाठी निवडणूक नियम ७७ मधील तरतूदीनुसार विहित मुदतीत संबंधित संस्थेचे निवडणूक निर्णय अधिकारी यांची पदाधिकारी निवडीच्या सभेचा अध्यासी अधिकारी म्हणून नेमणूक करावी व अध्यासी अधिका-याने पदाधिका-यांची निवड करून अहवाल तालुका / प्रभाग सहकारी निवडणूक अधिका-यास त्याच दिवशी सादर करावा.

मा.आयुक्त राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचे मान्यतेनुसार.

20/08/2020
(यशवंत गिरी)

सचिव

राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरण,
महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

प्रत माहितीसाठी,

विभागीय सहनिबंधक सहकारी संस्था (सर्व)

प्रत माहितीसाठी सस्नेह,

१. मा. सहकार आयुक्त व निबंधक सहकारी संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
२. मा. आयुक्त (साखर), साखर संचालनालय, पुणे.
३. मा.आयुक्त (दुग्धविकास), महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
४. मा.आयुक्त (वस्त्रोद्योग), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.
५. मा.आयुक्त (मत्स्य), महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
६. मा.आयुक्त (पशुसंवर्धन) महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
७. मा. पणन संचालक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.